

ДІДИК

Андрій Миколайович
Andrii.M.Didyk@gmail.com

УДК 334.71:[33.02+316.4.063]

ІНВЕСТИЦІЙНІ ТА КОМПЕТЕНТІСНІ ВАЖЕЛІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ПОЛІВЕКТОРНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ: ДОСВІД
ЕКОНОМІЧНО РОЗВИНУТИХ КРАЇН

INVESTMENT AND COMPETENCE LEVERS OF MULTI-VECTOR
DEVELOPMENT OF COMPANIES: EXPERIENCE OF DEVELOPED
COUNTRIES

к.е.н., здобувач кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва, Національний університет «Львівська політехніка», Навчально-науковий інститут економіки і менеджменту

У статті розглянуто і систематизовано досвід економічно розвинутих країн світу у сфері формування та використання інвестиційних і компетентнісних важелів забезпечення полівекторного розвитку підприємств. Доведено, що у таких країнах реалізовано чимало ефективних та результативних проектів, спрямованих на досягнення цієї мети. Виявлено, що досвід реалізації таких заходів може бути корисним і для умов вітчизняної економіки.

В статье рассмотрен и систематизирован опыт экономически развитых стран мира в сфере формирования и использования инвестиционных и компетентностных рычагов обеспечения поливекторного развития предприятий. Доказано, что в таких странах реализовано много эффективных и результативных проектов, направленных на достижение этой цели. Выявлено, что опыт реализации таких мер может быть полезным и для условий отечественной экономики.

The article reviewed and systematized the experience of economically developed countries in the sphere of formation and use of investment and professional levers to ensure a multi-vector development of enterprises. It is proved that in such countries implemented many effective and effective projects aimed at achieving this goal. Revealed that the experience of implementing such measures can be useful in the domestic economy.

Ключові слова: важіль, інвестиційний важіль, компетентнісний важіль, підприємство, полівекторний розвиток, розвиток

Ключевые слова: рычаг, инвестиционный рычаг, компетентностный рычаг, предприятие, поливекторное развитие, развитие

Keywords: lever, investment lever, competence lever, enterprise, multi-vector development, development

ВСТУП

Реалії сьогодення змушують вітчизняні підприємства пристосовуватись до умов динамічного середовища, зміцнювати свої конкурентні позиції як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку, робити більш гнучкішою цінову, товарну, збутову та комунікаційну політику, впроваджувати сучасні управлінські інструменти тощо. Очевидно, що більшою чи меншою мірою це здійснює вплив на формування і використання соціально-економічних важелів забезпечення полівекторного розвитку суб'єктів підприємницької діяльності.

Вивчення теорії і практики дає змогу зробити висновок про те, що в Україні проблема забезпечення полівекторного розвитку підприємств є особливо актуальною. Вітчизняний бізнес, як і в інших країнах світу, сьогодні зустрічається з новими викликами, як от: нестабільність середовища функціонування, посилення наслідків кризових явищ, обмеженість інвестиційно-інноваційних ресурсів розвитку, глобалізація, монополізація ринків, посилення ролі

ТНК тощо. Разом з тим, перебуваючи у подібних умовах, економічно розвинуті країни світу успішно долають такі проблеми і створюють максимально можливі умови для посилення ринкових позицій свого бізнесу.

В аналізованому аспекті особливо актуальною є проблема вивчення досвіду економічно розвинутих країн у сфері використання інвестиційних та компетентнісних важелів забезпечення полівекторного розвитку суб'єктів підприємницької діяльності. Теоретико-прикладне обґрунтування цього знайшло своє відображення у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема: М. Агафонової, І. Александрова, І. Алексеева, І. Балабанова, В. Бандурова, В. Белінської, І. Бланка, Б. Буркинського, В. Василенка, В. Геєця, Н. Гончарової, Ю. Гончарова, В. Захарченка, С. Ілляшенка, О. Кузьміна, О. Мельник, Л. Михайлової, Й. Петровича, А. Савчука, І. Скворцова, В. Соловйова, Н. Чухрай, І. Школи, А. Яковлева та ін. Разом з тим, проблема

полягає у фрагментарності висвітлення такої тематики. Більшість праць з аналізованої проблематики стосуються характеристики одного з багатьох інвестиційних чи компетентнісних важелів забезпечення полівекторного розвитку підприємств, а це не дає змогу комплексно розглянути ці важелі та діагностувати їх на предмет можливості використання в умовах вітчизняної економіки.

МЕТА РОБОТИ

Метою статті є вивчення досвіду економічно розвинутих країн світу у сфері формування і використання інвестиційних та компетентнісних важелів забезпечення полівекторного розвитку підприємств.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для вирішення окреслених завдань у роботі були застосовані різні методи дослідження, а саме: порівняльного аналізу – для порівняння вітчизняного та іноземного досвіду використання соціально-економічних важелів забезпечення полівекторного розвитку підприємств; систематизації та узагальнення – для формування комплексного розуміння використання в економічно розвинутих країнах інвестиційних та компетентнісних важелів забезпечення полівекторного розвитку підприємств; експертних оцінок – для ідентифікування дієвості використання інвестиційних та компетентнісних важелів забезпечення полівекторного розвитку підприємств.

РЕЗУЛЬТАТИ

2015 р. у ЄС був роком збільшення кількості інвестицій, водночас увага акцентувалась у напрямку реалізації інвестиційних проектів без збільшення величини заборгованості, що, зокрема, визначено у матеріалах [6, с. 8]. Цього ж року з ініціативи Єврокомісії утворено Європейський фонд стратегічних інвестицій, обсяг якого уже на момент утворення становив 21 млрд. євро. У ЄС очікується, що завдяки такому фонду вдасться згенерувати інвестицій на понад 315 млрд. євро. Такі заходи також є важливими у напрямку використання інвестиційних важелів забезпечення полівекторного розвитку підприємств з позиції стратегічності.

Окрему увагу слід звернути на важливість в економічно розвинутих країнах світу інституційного забезпечення застосування підприємствами соціально-економічних важелів свого полівекторного розвитку, що виявляється насамперед у різнобічній підтримці цих процесів органами державної влади різних рівнів управління. Наприклад, у ЄС це можна простежити у сформованих Європейською Комісією і задекларованих у 2015 р. Ж.-К. Юнкером 10 основних пріоритетах для ЄС [7, с. 4]. 3-поміж них, зокрема, можна відзначити активну позицію керівних органів і різних допоміжних інституцій ЄС щодо забезпечення економічного зростання та інвестиційного поживлення економічних процесів в умовах глобальної кризи і фінансових труднощів. Для цього ЄС виокремлені пріоритетні сфери, у які першочергово скеровуються інвестиційні ресурси, акцентується увага на важливості більш

раціональнішого використання доступних фінансових активів, а також еластичнішого застосування державних інвестиційних фондів. Завдяки цьому, попри кризу та інші негативні економічні явища, підприємства все ж мають змогу залучити на вигідних умовах інвестиційні ресурси для забезпечення свого полівекторного розвитку у такі пріоритетні сфери, як освіта, наукові дослідження, інновації, розбудова інфраструктури, вироблення енергії з відновлювальних джерел, підвищення енергоефективності тощо. Завдяки іншим різним державним програмам підприємцям в ЄС створені максимальні умови для спрощення доступу до фінансування, а також надаються державні гарантії на отримання кредитів на преференційних умовах, дотації (особливо на екологічне виробництво), гарантії на експортні кредити тощо [8, с. 10]. Слід зауважити, що завдяки діяльності Європейського інвестиційного банку (EIB) в межах проекту «COSME» на період 2014-2020 рр. тільки для малих і середніх підприємств ЄС передбачено 1,4 млрд. євро позик та інвестицій для покращення фінансового забезпечення операційної діяльності [9, с. 16]. Загалом, протягом 2007-2012 р. завдяки різним інвестиційним проектам у ЄС 198 тис. малих та середніх підприємств залучили інвестиції, 77,8 тис. суб'єктів підприємництва отримали значну фінансову підтримку на етапі започаткування власного бізнесу, а також профінансовано 61 тис. проектів, що передбачають дослідження та розробки [10, с. 4]. На період 2014-2020 рр. у ЄС очікується реалізувати інвестиційних проектів на загальну суму 351,8 млрд. євро, що, безперечно, позитивно вплине на формування і подальше використання інвестиційних соціально-економічних важелів забезпечення полівекторного розвитку підприємств. Загалом слід зауважити, що 2015 р. у ЄС був проголошений Європейським роком розвитку, у межах якого реалізовано чимало різних заходів з метою інформування бізнесу та суспільства про можливості співпраці задля подальшого розвитку, а також заохочення до більш критичного мислення [11, с. 15].

Необхідно акцентувати увагу і на тому, що в ЄС підприємства, які беруть участь в інвестиційних процесах та використовують інвестиційні важелі для забезпечення свого полікритеріального розвитку, максимально захищені з боку держави. Причому, цей захист наявний на усіх етапах інвестування. Наприклад, отримуючи інвестиційні ресурси з різних інвестиційних фондів, суб'єкти підприємницької діяльності перед ухваленням інвестиційного рішення мають змогу ознайомитись з детальною структурованою інформацією про інвестиційний продукт, що забезпечує можливість порівняння альтернативних його варіантів [12, с. 8].

Заслугує на увагу також формування інвестиційних важелів забезпечення полівекторного розвитку підприємств у Китаї. Як, зокрема, визначено у роботі М.С. Агафонової та О.Г. Петрикової [1, с. 182], конкурентними перевагами інвестиційної політики цієї країни є лібералізація зовнішньоторговельного та інвестиційного режимів, а також формування умов для багатоваріантного вибору

суб'єктами підприємницької діяльності Китаю варіантів залучення інвестицій: через створення спільних підприємств різних організаційно-правових форм, завдяки різним видам вільних економічних зон, шляхом застосування диверсифікованих методів податкового стимулювання інвестицій тощо.

В аналізованому аспекті цікавим є і те, що в економічно розвинутих країнах світу змінюються підходи до вирішення проблем забезпечення полівекторного розвитку підприємств із використанням для цього соціально-економічних важелів. Як слушно зазначено у матеріалах [13, с. 5], якщо донедавна для розв'язання проблем у цій сфері найчастіше ухвалювався відповідний нормативно-правовий акт або окрема правова норма, то сьогодні використовується прагматичніший підхід – більш тісна співпраця і партнерське обговорення проблем за участі влади, громадян, асоціацій та підприємців.

Чималий вплив на забезпечення полівекторного розвитку підприємств в економічно розвинутих країнах світу має і прозора державна інвестиційна політика, що передбачає однозначні гарантії для інвесторів щодо захисту їхніх прав та законних інтересів, а також гарантії відносної стабільності інвестиційного середовища, що позитивно впливає на інвестиційний клімат в державі. Слід зауважити, що в економічно розвинутих країнах переважна більшість інвестиційних програм розраховані на декілька років, завдяки чому підприємства мають певні гарантії стабільності та прогнозованості під час впровадження чи удосконалення ними інвестиційних важелів забезпечення свого полівекторного розвитку.

Важливе значення в економічно розвинутих країнах для забезпечення полівекторного розвитку підприємств мають і компетентнісні соціально-економічні важелів. Цей різновид важелів в таких країнах розглядають у двох площинах: компетентність, спричинена чинниками внутрішнього середовища, і компетентність, що формується під впливом зовнішнього середовища. Перший підхід пов'язаний із високим рівнем професійної підготовки менеджерів і власників підприємств в економічно розвинутих країнах світу. Ця компетентність, з одного боку, залежить від відповідного рівня їхньої якісної освіти, а з іншого – пояснюється чималим досвідом професійної діяльності, у т.ч. у великих компаніях, транснаціональних корпораціях, підприємствах з іноземним капіталом тощо.

Окремо слід наголосити на значимості діагностування компетентнісних соціально-економічних важелів, що формуються в економічно розвинутих країнах під впливом зовнішнього середовища. Цій проблемі у таких країнах приділяється значна увага. Наприклад, в межах ЄС існує значне різноманіття загальнодержавних проектів, спрямованих на підвищення рівня обізнаності керівників різних рівнів управління, власників та працівників керованої підсистеми щодо усіх основних аспектів ведення підприємницької діяльності. Зокрема, відповідні органи ЄС активно інформують та стимулюють підприємців співпрацювати з країнами, які розвиваються, з метою диверсифікування бізнесу і власного розвитку. У межах ЄС пропагується також

стратегія доступу до ринку [14, с. 14], що відкриває нові експортні можливості для підприємств на ринках третіх країн, особливо тих, з якими не укладено угоди про вільну торгівлю. Окрім того, для виявлення проблемних сфер у цьому напрямку заохочується і ведеться активна робота щодо формування партнерських відносин між Європейською комісією, окремими країнами-членами ЄС, підприємцями, а також різними спеціалізованими інституціями.

Вивчення теорії і практики дає змогу зробити висновок про те, що важливою передумовою розвитку компетентнісно-інноваційних соціально-економічних важелів забезпечення полівекторного розвитку підприємств в економічно розвинутих країнах світу є співпраця між різними елементами інноваційної інфраструктури. Так, досвід успішних підприємств свідчить про те, що вже саме перебування в інноваційному середовищі формує «відчуття» ринку, його інноваційних «потреб», дає змогу ідентифікувати інноваційний потенціал галузі, а також сприяє формуванню (у т.ч. і на підсвідомому рівні) доцільності інноваційної поведінки.

Для розвитку своїх компетентнісних соціально-економічних важелів забезпечення полівекторного розвитку підприємства в ЄС мають змогу використовувати (доволі часто – безкоштовно) також різноманітні інформаційні сервіси, наприклад, щодо митних формальностей, сильних та слабких боків бізнес-відносин із підприємцями тієї чи іншої країни, характеристики окремих ринків чи ринкових сегментів в межах певної країни, інвестиційно-інноваційних та фінансових можливостей розвитку бізнесу, особливостей претензійно-позовної роботи, урахування нетарифних бар'єрів здійснення підприємницької діяльності тощо. Наприклад, на порталі «Твоя Європа» підприємці мають змогу знайти різну практичну інформацію щодо оподаткування, здійснення міжнародних розрахунків, залучення фінансування з боку банків чи різних венчурних фондів тощо [13, с. 9]. У свою чергу, інший портал – «Euroges» – допомагає роботодавцям (і, звичайно, працівникам) швидко й ефективно знайти кваліфікованих фахівців в межах усього ЄС, які максимально відповідатимуть вимогам кваліфікації та робочого місця. Сьогодні до проекту «Euroges» (і пов'язаних із ним проектів «Твоя перша робота з Euroges», «Європейські дні праці тощо») приєдналися усі країни ЄС, за винятком Ліхтенштейну, Норвегії, Ісландії та Швейцарії [15, с. 11].

Сприяє розвитку компетентнісних соціально-економічних важелів забезпечення полівекторного розвитку підприємств й програма «Erasmus+», метою якої, як відомо, є підвищення перспектив працевлаштування та покращення умов особистісного розвитку молоді [3]. Брати участь у програмі можуть і працівники підприємств, а також молоді підприємці, тим самим удосконалюючи компетентності, що сьогодні та в майбутньому необхідні на ринку праці (т. зв. професійна мобільність). На 2014-2020 рр. на такі цілі програмою передбачено 14,7 млрд. євро [5, с. 10]. Програма дає змогу молоді уже з юних років (від 13 до 30 років)

поглиблювати знання із фаху за кордоном, зокрема, проходячи практику на різноманітних підприємствах від двох тижнів до одного року. Завдяки цьому також здійснюється трансфер знань, формуються підприємницькі ідеї, отримуються цінні поради, виявляються напрямки розвитку бізнесу та асортиментних груп, встановлюються подальші плани професійного та особистісного розвитку тощо.

У Канаді компетентнісні соціально-економічні важелі забезпечення полівекторного розвитку підприємств розвиваються багато в чому завдяки різним програмам та курсам науково-технічного та інноваційного розвитку, що реалізуються в країні з початку 2000-х років. Як визначено у роботі Є. Моревої [2, с. 33], відомими та дієвими є інноваційні рішення Канади, що передбачають створення Фонду інновацій, розвиток освітньої сфери з акцентом на формування інноваційної свідомості, створення системи розвитку е-торгівлі, формування програм електронного навчання тощо.

Огляд й узагальнення літературних джерел дає змогу стверджувати про важливість удосконалення компетентнісних соціально-економічних важелів забезпечення полівекторного розвитку підприємств під впливом взаємодії із представниками венчурних фондів. Як визначено у роботі [4, с. 36], завдяки такій взаємодії суб'єкти господарювання мають змогу не тільки залучити необхідні їм інвестиційні ресурси, але й ідентифікувати ринкову цінність інвестиційно-інноваційних проектів та бізнес-ідей. Автор на підставі проведених власних досліджень акцентує увагу на тому, що відкритість на критику та необхідність постійної зміни свого продукту (чи його концепції) у США є однією із найпоширеніших тематик у бізнес-колах. Така теза кардинально суперечить вітчизняному досвіду, для якого підприємницька ідея у будь-якому випадку трактується її автором як «ідеальна», а проблема полягає лише у пошуку інвестиційних ресурсів для її втілення у життя. Разом з тим, доволі часто такі «неапробовані» ідеї стають основною причиною невдач та збитковості діяльності.

Розглядаючи компетентнісні важелі забезпечення полівекторного розвитку підприємств, слід зауважити і те, що завдяки ним в умовах сьогодення суб'єкти підприємницької діяльності мають змогу досягати економії фінансових та інших ресурсів. Наприклад, завдяки знанням, здобутим різними шляхами (тренінги, семінари, ЗМІ, конференції, мережа Internet, досвід успішних компаній тощо), можна отримувати ті ж самі результати, але з меншими зусиллями та витратами.

Значна увага в економічно розвинутих країнах світу спрямована на впровадження інноваційних цифрових технологій, що також сприяють розвитку компетентнісних соціально-економічних важелів забезпечення полівекторного розвитку підприємств. Наприклад, у ЄС Європейська Комісія у березні 2013 р. змінила правові норми у напрямку удешевлення доступу до мережі Internet на близько 30%. Така ініціатива уже найближчим часом принесла корисний ефект підприємцям у Німеччині, Іспанії, Італії,

Франції, Литві, Польщі, Португалії, Словенії, Швеції, Великобританії тощо [13, с. 6].

Взагалі варто звернути увагу на те, що проблема вдосконалення цифрових технологій для бізнесу є однією з пріоритетних в економічно розвинутих країнах світу. Наприклад, згідно офіційної статистики у ЄС (інформація станом на 2014 р.) як окремі суб'єкти підприємницької діяльності, так і підприємства загалом щораз активніше використовують під час здійснення виробничо-господарської діяльності мережу Internet, все частіше здійснюють закупівлі on-line, а також щораз впевненіше відчують себе користувачами інформаційно-комунікаційних технологій. Це відбулося багато в чому завдяки тому, що Європейською Комісією передбачено 101 проект у цій сфері, близько 80 з яких реалізовано вже зараз [16, с. 4].

Загалом, тематика електронного та цифрового середовища для бізнесу є одним з важливих елементів стратегії розвитку ЄС, що вже зараз позитивно впливає на формування і використання підприємствами соціально-економічних важелів забезпечення свого полівекторного розвитку. Як визначено у роботі [6, с. 7], з 2015 р. у ЄС розпочато реалізацію стратегії, метою якої є формування повноцінного цифрового ринку. Завдяки цьому чимало інтернет-компаній та start-пів матимуть додаткові можливого розвитку в динамічному інтернет-середовищі.

ВИСНОВКИ

Таким чином, економічно розвинуті країни світу мають чималий досвід у сфері формування і використання інвестиційних та компетентнісних важелів забезпечення полівекторного розвитку підприємств. У цій сфері реалізовано чимало ефективних проектів, що, зокрема, передбачають формування фондів стратегічних інвестицій, удосконалення інституційного забезпечення інвестиційно-компетентнісного полівекторного розвитку, більш еластичніше та раціональніше використання наявних інвестиційних ресурсів, поглиблення співпраці між різними елементами інвестиційної інфраструктури, захист прав інвесторів на кожному етапі інвестиційного процесу, розширення варіантів залучення інвестиційних ресурсів, використання більш прагматичніших підходів до управління інвестиційно-компетентнісними важелями, розбудову інформаційних сервісів для суб'єктів бізнес-середовища, впровадження ринковоорієнтованих навчальних програм, покращення умов доступу до мережі Internet тощо.

Перспективи подальших розвідок за проблемою повинні полягати у детальному розгляді умов та можливостей використання вищезазначених інвестиційних та компетентнісних важелів в умовах економіки України.

Список використаних джерел

1. Агафонова М.С. Особенности современного развития Китая / М.С. Агафонова, О.Г. Петрикова //

Международный журнал экспериментального образования. – 2011. – №8. – С. 182.

2. Морева Е.Л. Проблемы инновационной деятельности предпринимательского сектора в условиях развитой экономики (опыт Канады) / Е.Л. Морева // Транспортное дело России. – 2013. – №3. – С. 32-35.

3. Erasmus+: [Электронный ресурс]. – Електронні дані. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/education/opportunities/higher-education/doc/charter_en.pdf. – Назва з екрану.

4. Latusek-Jurczak D. Polscy przedsiębiorcy w Dolinie Krzemowej / D. Latusek-Jurczak // Management and Business Administration. Central Europe. – 2012. – Vol. 21. – No. 1 (120). – P. 30-40.

5. The EU explained: education, training, youth and sport. – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2014. – 16 pp.

6. The EU in 2015. – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2016. – 20 pp.

7. The EU explained: ten priorities for Europe. – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2015. – 16 pp.

8. The EU explained: competition. – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2014. – 16 pp.

9. The EU explained: enterprise. – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2014. – 16 pp.

10. The EU explained: regional policy. – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2014. – 16 pp.

11. The EU explained: international cooperation and development. – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2014. – 16 pp.

12. The EU explained: consumers. – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2014. – 12 pp.

13. The EU explained: internal market. – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2014. – 12 pp.

14. The EU explained: trade. – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2014. – 16 pp.

15. The EU explained: employment and social affairs. – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2014. – 16 pp.

16. The EU explained: digital agenda for Europe. – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2014. – 8 pp.